

Pedagogy. – 1995. – № 6. – P. 55–63.

8. Psychology and pedagogy: Uchebnoe posobie / [K.A. Abulhanovoy, L.G. Laptev, V. A. Slastenyna]. – Moscow: Perfection, 1998. – 320 p.

9. Kalinin V. Formation of professional competence of teachers of foreign languages in the new language policy / V. Kalinin // Formation of professional competence of future teachers of foreign languages by means of innovative technologies, technologies. – Exactly: Publisher hoped Franko, 2005. – P. 193–197.

10. Popov E.V. Psychological-pedahohycheskaya as scientific competence pedahohycheskaya problem / E.V. Popova // Proceedings of the Russian Academy of Yuzhny otdelenie education. – Issue 1. – Rostov-on-Don, 1999. – P. 127–136.

Отримано редакцією 30.05.2017 р.

УДК 81'255:811.111+811.161.2(045)

Людмила Олександрівна Максименко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри методики викладання
іноземних мов

й інформаційно-комунікаційних технологій

Київського національного

лінгвістичного університету,

e-mail: l.o.maksymenko@gmail.com

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ СТРАТЕГІЇ В НАВЧАННІ ПИСЬМОВОГО ДВОСТОРОННЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглянуто проблему стратегій перекладу в методиці навчання письмового перекладу. Робота містить аналіз різних поглядів на стратегію перекладу і їх визначення. Також представлено наявні категорії досліджуваного поняття, такі як текстові й процедурні, локальні й глобальні, ті, які властиві тексту перекладу, і процес-орієнтовані стратегії. Представлено результати деяких емпіричних досліджень механізму прийняття рішень перекладачами. Зроблено спробу узагальнити підходи та класифікації, наявні в сучасній науці, для того, щоб використати їх результати для створення методики формування компетентності в письмовому двосторонньому перекладі.

Ключові слова: письмовий переклад, процес перекладу, стратегія перекладу, компетентність у письмовому двосторонньому перекладі.

Постановка проблеми. Розвиток методики навчання перекладу сприяє нагальність заглиблення в процеси прийняття перекладацьких рішень, які визначають загальну спрямованість дій перекладача і позначаються терміном «стратегія перекладу». Виконання такого завдання можливе, на нашу думку, лише за умови ретельного вивчення дослідниками процесів, які тривають усередині мозку інтерпретатора, адже саме в ньому народжуються і реалізуються типові алгоритми або унікальні стратегії діяльності перекладача, зміст яких і є сферою дослідження і повинен бути використаний для розроблення ефективної методики навчання письмового двостороннього перекладу.

Особливості кожного виду перекладу породжують специфічні проблеми, які вимагають спеціальних компетентностей від перекладача, а також використання конкретних стратегій і розроблення механізмів прийняття рішень.

Стратегія перекладу (СП) є одним з найбільш неоднозначних понять у перекладознавстві, у яке не лише вкладають різні значення, але й одні й ті ж явища називають різними термінами: послідовність дій, методи, операції, заміни, тактики, норми тощо. Причина

полягає в тому, що вчені залучають до дослідження свого об'єкта різні науки і підходи. Незважаючи на всю складність, дослідження СП є надзвичайно важливими для формування компетентності в письмовому двосторонньому перекладі, оскільки є частиною професійної діяльності перекладача. Знання СП, пов'язаних з виникненням проблемних ситуацій і прийняттям рішень перекладачем, а також усвідомлення наслідків їх використання, як позитивних, так і негативних, мають бути внесені до змісту навчання письмового перекладу, а також впливатимуть на організацію навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. СП досліджували в роботах Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне (1958), Л. Венуті (1998), Д. Жиля (2009), Дж. Кетфорда (1965), Дж. Мелоун (1988), Ю. Найди (1964), П. Ньюмарка (1995), К. Сегіно (1989), Е. Честермена (1997), які приділяли увагу перекладацьким стратегіям породження текстів мовою перекладу (ТП), створюючи детальні класифікації. Часто дослідження СП породження ТП ведеться саме з навчальною метою (наприклад, Д. Кіра (1995); П. Кусмаул (1995)). Таким чином, є дані про те, як перекладати художні тексти, п'єси, опери, вірші, пісні, дитячі книги, комікси, рекламу, політичні промови, юридичні документи тощо. Усі вони здебільшого мають декларативний характер. Дослідження Г. Геніга та П. Кусмаула (1982), В. Льоршера (1991), К. Сегіно (1989), С. Тіркконен-Кондит (2005), Р. Яаскеляйнен (1993, 2007) присвячені питанням розроблення стратегій, які допомогли б перекладачеві знаходити оптимальне рішення для кожного конкретного завдання з перекладу. О. А. Олексієва (2015), В. В. Сдобніков (2011) та ін. займалися проблемою визначення поняття СП. На жаль, проблема СП досі є найбільш парадоксальною в теорії та практиці перекладу. Погляд на переклад як на процес розв'язання проблем і прийняття рішень, який уможливує його експериментальне дослідження, є, на нашу думку, дуже перспективним і для методики викладання перекладу. Адже одне з головних її завдань полягає в організації навчання, спроможного надати студентам професійні знання.

Формулювання мети статті. Актуальність заявленої проблеми та її недостатнє опрацювання зумовили мету нашого дослідження, яка не вимагає розв'язати проблему СП, а полягає в здійсненні певного узагальнення наявних у сучасній науці підходів і класифікацій до СП для того, щоб використати доробки, цінні для створення методики формування компетентності в письмовому двосторонньому перекладі.

Виклад основного матеріалу. Визначення поняття СП змінювалось залежно від розвитку перекладознавства і підходів, які залучались до вивчення перекладу. Проаналізувавши різні уявлення про СП і їх визначення, вважаємо, що вони розподіляються за різними категоріями на текстові, які враховують параметри тексту, спрямовані на кінцевий продукт (ТП), і процедурні, пов'язані з процесом перекладу, порядком проведення дій перекладачем; глобальні (загальні) і локальні (часткові) стратегії; стратегії розв'язання перекладацької проблеми і ті, що не є проблемними, а пов'язані з плануванням письмового перекладу.

СП, спрямовані на продукт перекладу, стосуються різних видів текстових явищ або явищ, що відбуваються на різних рівнях. Термін «текстові стратегії» використовують для опису результатів певних дій (процедур), а не самої діяльності перекладача під час перекладу. Прикладом таких стратегій можуть бути класифікації Е. Честермена [1, с. 93] та Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне (1958). Класифікацію стратегій П. Ньюмарка (1988) також можна розглядати як текстову. Він виокремлює 15 груп, які застосовуються до речення і менших одиниць мови. Але перекладознавець відрізняє їх від восьми методів, що стосуються всього тексту. Це вже вказує на розподіл між загальними і частковими стратегіями, хоча і суперечить головному принципу комунікативної теорії перекладу, відповідно до якого письмовий переклад має здійснюватися на рівні тексту.

Грунтуючись на теорії еквівалентності, Л. Венуті розглянув глобальні стратегії «відчуження» (надання пріоритету культурі автора всупереч культурі мови перекладу) і «одомашнення» (наближення культури автора ТО до культури мови перекладу). Локальні стратегії застосовуються до перекладу окремих мовних структур і лексичних одиниць, у той

час як глобальні регулюють загальні питання, пов'язані зі стилем, видом, типом тексту і виділенням конкретних аспектів ТО. «Відчуження» і «одомашнення» – це загальні підходи, у той час як прямий переклад або упушення працюють на рівні прийняття рішення щодо конкретної індивідуальної проблеми. Якщо обирається стратегія «відчуження», тоді ймовірно, що культурні реалії будуть передані за допомогою, наприклад, прямого перекладу. Такий взаємозв'язок указує на певну підпорядкованість локальних СП глобальним.

Із загальним переходом до теоретичних моделей, що ґрунтуються на дескриптивному підході, Е. Честермен зауважує, що стратегії – це способи, якими перекладачі прагнуть виконати переклад, який відповідатиме нормам. Не досягти еквівалентності, а просто знайти найкращу версію, на яку вони спроможні [1, с. 88].

Він, посилаючись на Д. Жилія (1992), наголошує на важливості розподілення на загальні й часткові стратегії, а також на стратегії перекладацького розуміння, що належать до когнітивного аналізу ТО, і породження тексту, які пов'язані з перекладом ТП. Проте у його розумінні стратегії – це явища, які спостерігаються в ТП у порівнянні з ТО і не пов'язані з розумовим процесом. Вони не процедурні, так як нічого не містять про те, як досягти даного результату, а є наслідком порівняння текстів.

Інша концепція СП пов'язана з різними фазами (етапами) роботи перекладача. Р. Яаскелайнен називає їх процедурними. З цієї точки зору стратегії є цілеспрямованими або свідомими діями, які сприяють виконанню перекладу.

Серед них стратегії, спрямовані на розуміння тексту (організаційні, читання, аналіз тексту, пошукові (термінологія, інформація), консультації з експертами тощо); стратегії породження ТП (наприклад, написання чернетки, розв'язання локальних проблем, створення кінцевої версії ТП, перегляд і редагування); післяперекладацькі стратегії (репрезентація і поширення, вибір способу доставки і питання оплати). Такий підхід ототожнюється більше з тактиками досягнення мети на певному етапі. Таким чином, до процесуальних можна віднести стратегії підготовчого етапу до перекладу, стратегії етапу сприйняття і розуміння, у тому числі стратегії переформулювання, контролю повторів. Усі стратегії і тактики обираються відповідно до різних змінних (обсягу пам'яті, уваги, умов сприйняття, технічної складності, знайомства з предметом тощо). Їх кількість, типи і назви відрізняються в різних авторів.

У своїх дослідженнях канадська вчена К. Сегіно простежила кілька основоположних принципів, якими, на її думку, керуються перекладачі у своїй роботі. До них належать дотримання, наскільки це можливо, тексту французькою мовою, а також безперервний переклад якомога більшого уривку тексту і негайне виправлення поверхових помилок з відкладанням змістових помилок до кінця перекладу. Вона називає їх глобальними стратегіями перекладача [2, с. 36], і їх слушно віднести до загальної лінії поведінки перекладача, яка вимагає процедурних знань. Та вони, здається, охоплюють різні види явищ. З одного боку, є процедурні керівні принципи, такі, як «бути послідовним» або «перекладати без перерви якомога довше». З іншого боку, стратегії, які зосереджені на породженні ТП, такі як «залишатися якомога ближче до тексту французькою мовою, наскільки це можливо» або «резюмувати і популяризувати ТО».

З появою психолінгвістичних підходів СП стали одним з головних інструментів для дослідження перекладу як процесу, а не результату. За В. Льоршером СП – це потенційно усвідомлена дія, спрямована на розв'язання проблеми, яка виникає в процесі перекладу уривка тексту з однієї мови іншою [3, с. 76]. Х. П. Крінгз визначає СП як потенційно усвідомлений план перекладача щодо розв'язання перекладацьких проблем у межах певного завдання з перекладу [4, с. 175]. Таке визначення СП прирівнює їх до цілеспрямованих планів або дій, мета яких полягає в тому, щоб розв'язати конкретну перекладацьку проблему.

К. Хайнувський розширює визначення СП до свідомо чи несвідомо обраних перекладачем дій у межах усього тексту або його великих уривків і відрізняє це поняття від техніки, яку він визначає як вибір рішення для певної проблеми, що виникла в ході процесу перекладу [5, с. 76]. Така різниця також відповідає розподілу на глобальні і локальні СП.

Отже, СП вважають розумовими операціями перекладача під час перекладу. Таке трактування означає, що стратегія більше не є елементом загальної теорії перекладу, а є інструментом для розв'язання можливих проблем, які виникають під час перекладу, і поняттям для опису перекладу як процесу прийняття рішень. Учені тепер інтерпретують стратегії як контрольовані або неконтрольовані, усвідомлені або автоматизовані процеси.

Дискусія триває між більш конкретним рівнем (як розв'язати часткові проблеми) і більш загальним і абстрактним рівнем (що відбувається у свідомості перекладача) – перший вимагає уваги, свідомого розгляду, останній відбувається несвідомо.

Теорія перекладу має тенденцію бути нормативною, вказувати перекладачеві на оптимальне рішення; реально ж перекладацька робота, однак, є прагматичною; перекладач зважується на вибір одного з можливих рішень, яке обіцяє максимум ефекту за мінімум зусиль. У підручнику з перекладу Г. Геніга та П. Кусмаула йдеться про необхідність розробки стратегій, які допомогли б перекладачеві знаходити оптимальне рішення для кожного конкретного завдання з перекладу. На їхню думку, перекладач приймає рішення про загальний підхід, керуючись ТО і перекладацькою інструкцією; загальний підхід або стратегія допоможуть пізніше в прийнятті синтаксичних та лексичних рішень на локальному рівні. Така позиція вже стає цікавою для методики навчання письмового двостороннього перекладу.

Лінгвістичні й текстові дослідження зосереджені на результатах перекладу, тоді як автори під впливом психолінгвістики і когнітивних досліджень розглядають концепцію СП з точки зору процесу, в основному на ґрунті експериментів з використанням протоколів «міркуй уголос» (think-aloud protocols) (ПМУ). Емпіричні дослідження СП розширили можливості вивчення перекладу як процесу. Експериментальні дані нових методів дозволили вченим по-іншому поглянути на зміст перекладацького процесу і дійти певних висновків. Завдяки їм можна вказати на виявлення повторюваності певних когнітивних кроків і стратегій щодо ідентифікації проблем, знаходження еквівалентів, зниження ризику та оцінювання. Результати досліджень фіксують різницю між новачками (початківцями) в галузі перекладу і професіоналами в тому, що останнім властива велика автоматизованість процесів перекладу та, відповідно, менша доступність для інтроспекції. Дослідники використовують різні підходи і різні визначення поняття СП. Зосередимося на результатах досліджень, які мають відношення до методики формування компетентності в письмовому двосторонньому перекладі.

Більшість даних проведених досліджень свідчить про те, що серед недосвідчених перекладачів домінує стратегія, яка полягає в заміні слів однієї мови словами іншої без аналізу тексту. Так, студенти факультету іноземних мов, які є початківцями в галузі перекладу, під час породження ТП зосереджені в основному на лексиці й ігнорують граматику [6, с. 18–19]. С. Тіркконен-Кондит зауважила, що новачки, як правило, підходять до виконання перекладу як до розв'язання лексичних або фразових проблем, у тому порядку, в якому вони з'являються у тексті: послівно, пофразово, речення за реченням [7, с. 408]. З іншого боку, проведені нею дослідження виявили, що тенденція перекладати буквально існує як серед початківців, так і серед досвідчених перекладачів. Це проявляється не тільки в процесі перекладу, але і в готових перекладах. Автор стверджує, що буквальный переклад – стратегія «бездіяльності», яку використовує перекладач, доки не помічає проблему з ТП. Такий висновок відповідає теоретичним міркуванням П. Ньюмарка, який вважає, що буквальный переклад є основною СП.

Також щодо відмінностей між СП, які використовують професіонали і непрофесіонали, С. Тіркконен-Кондит зазначає, що перекладач-початківець зосереджується на лексичних одиницях і шукає інформацію в зовнішніх джерелах, тоді як експерти зосереджуються на самому тексті, його семантичних, прагматичних і міжтекстових аспектах, намагаючись отримати якомога більше інформації. Стратегії розуміння новачків спрямовані на розв'язання локальних проблем, у той час як в експертів вони є глобальними. Те ж саме можна сказати і щодо стратегій породження. Експерти схильні приймати глобальні рішення стосовно формування тексту перекладу (наприклад, щодо його загального стилю) на відносно ранній стадії цього процесу [7, с. 406].

Такі результати підтверджують дослідження Р. Яаскеляйнен. Учена виявила, що автори посередніх і невдалих перекладів більшою мірою покладаються на лінгвістичні знання, у той час як автори хороших перекладів, як правило, застосовують свій кругозір. За її словами, в хороших перекладах більша частина уваги спрямована на осмислення тексту, на те, що пов'язує текст зі світом. Менш успішні переклади, на думку науковця, концентруються виключно на поверховій лінгвістичній структурі, тобто на буквальному перекладі [8, с. 69]. Аналізуючи процес перекладу студентів факультету іноземних мов, дослідники відзначають, що контекстуальна здогадка застосовується лише на рівні фрази або синтагми [6, с. 19]. Результати досліджень процесу перекладу В. Льоршером вказують на подібні висновки. Він зазначає, що серед студентів, які вивчають іноземні мови, як правило, існує тенденція використовувати стратегію, орієнтовану на особливості мовної форми, а до перевірки породжуваного перекладу з точки зору змісту вдаються тільки тоді, коли в них виникають проблеми з перекладом. Таким чином, вони створюють тексти, які часто не тільки не відповідають оригіналу, але також містять граматичні та стилістичні помилки, навіть якщо ці тексти перекладаються рідною мовою учасників експерименту. Професійні перекладачі, навпаки, як правило, обирають стратегію відтворення змісту і постійно відстежують породжуваний ТП, що дозволяє уникнути перекручування інформації з ТО і текстових помилок у мові перекладу.

Отже, подані результати надають відомості про три важливі аспекти перекладацького процесу: 1) виявляють різні типи перекладацьких труднощів, як у процесі розуміння оригіналу, так і під час вибору варіанту перекладу; 2) визначають загальну стратегію перекладача (послідовність його дій, методи роботи зі словником, використання буквального перекладу тощо); 3) виявляють деякі принципи, якими керується перекладач, обираючи остаточний варіант перекладу.

Ще одне важливе питання пов'язане з визначенням поняття проблема перекладу. Якщо раніше під «проблемою» розглядали певні типи визначених стратегій, спрямованих на попередження можливих проблем з, наприклад, перекладу метафор, то тепер учені прагнуть встановити, що перекладачі самі вважають проблематичним у тому чи іншому ТО і яке рішення мовою перекладу вони свідомо приймають. Такий напрям наукових розвідок має важливе значення для нашого дослідження. «Проблема» як частина процесу перекладу і здатність її розв'язувати лежить в основі компетентності в письмовому перекладі. Крім того, з точки зору методики навчання перекладу, для того щоб отримати якісний результат, необхідно впливати на сам процес.

Результати експериментів, проведених групою вчених РАСТЕ в Барселоні з 2000 р., виявили, що проблеми, з якими стикаються перекладачі під час виконання завдання з перекладу можуть бути ідентифіковані в декілька способів, на різних (мовному, текстовому, екстралінгвістичному, культурному тощо) рівнях. Те, що є проблемою для професійного перекладача, не обов'язково викликає труднощі в початківця, недосвідченого перекладача або клієнта, вченого або будь-якого іншого реального або передбачуваного читача перекладу. «Проблема», таким чином, є динамічним і відносним поняттям.

На підставі даних ПМУ Р. Яаскеляйнен (1993) пропонує не обмежувати СП лише розв'язанням проблем. Оскільки під час дослідження учасники експерименту озвучували безпроблемні рішення, це вказує на наявність загального плану породження ТП. Навіть там, де немає проблеми, перекладач приймає рішення: відсутність проблеми не приводить до нестратегічної поведінки. Таким чином, науковець до глобальних стратегій відносить загальні визначальні принципи, яких дотримується перекладач, регулюючи локальні стратегії стосовно розв'язання проблем та прийняття рішень у перекладі окремих елементів ТО.

На користь унесення до СП неproblemних дій свідчать результати досліджень з інших галузей науки. Наприклад, комунікативні стратегії використовуються за відсутності проблематичності. СП визначають і організують відбір мовних та мовленнєвих засобів подібно до комунікативних. Досліджуючи дискурс, Т. ван Дейк і В. Кінч визначають стратегії і плани.

План, у їхньому розумінні, – це глобальне поняття макродії та її кінцевий результат або мета. Стратегія – це глобальне уявлення про засоби досягнення цієї мети. Загальні засоби будуть мати переважний вплив на засоби нижчого рівня, більш детальні рішення і дії. План є лише глобальним уявленням про дію. Крім того, стратегії включають у себе дії, цілі і деяке уявлення про оптимальність їх виконання. Стратегія є уявленням виконавця про кращий спосіб діяти для того, щоб досягти мети [9, с. 64–65].

Таким чином, навіть при відсутності проблем стратегії чітко цілеспрямовані. Насправді, у визначеннях поняття СП як проблемних, так і не ґрунтованих на проблемах, чітко простежується думка, що вони мають бути зорієнтовані на мету, яка у першому випадку спрямована на розв'язання індивідуального завдання перекладу, а в другому – на виконання загального плану перекладу тексту. Тобто глобальна стратегія зорієнтована на цілісний когнітивний образ ТП, якій існує у свідомості перекладача як ідеальний образ результату його діяльності. Глобальні стратегії регулюються попередньо заданими нормами, наприклад, вимогами клієнта до перекладу щодо загального характеру співвідношення між ТО і ТП. Рішення, прийняті на цьому рівні, мусять брати до уваги економічні, культурні, політичні, ідеологічні, лінгвістичні чинники і технічні обмеження. Від цього залежить вибір між повним і реферативним перекладом, або між буквальним і вільним, або між адекватним (орієнтованим на ТО) і прийнятним (на ТП).

Глобальна стратегія з цієї точки зору полягає в побудові певного типу тексту і певного типу ідентичності, знаходженні компромісу між мовами/культурами. За відповідних умов, підрядковому перекладу надається перевага над комунікативним (наприклад, засідання в суді, де іноді мова свідка має бути перекладена саме дослівно).

Локальні стратегії підпорядковані глобальній і спрямовані на розв'язання конкретних проблем перекладу: відтворення безеквівалентних мовних явищ, реалій, фразеології тощо. Вони регулюються оперативними нормами (переформулювання мовного реєстру або реорганізація текстової структури і інформації тощо). Деякі рішення стосуються певних уривків тексту (експлікація (опис), додавання, упущення), інші – позатекстові рішення (написання передмови перекладачем, додавання заголовку, примітки або глосарій).

Під впливом тієї чи іншої стратегії перекладач здійснює вибір конкретного способу відтворення смислових, стилістичних, прагматичних ознак одиниці перекладу: калькування, компенсацію, пояснення тощо. СП пропонується розглядати як загальну мету, надзавдання перекладацької діяльності. Українські дослідники простежують певний паралелізм із запропонованою Т. ван Дейком концепцією щодо тріади стратегій дискурсу. Стратегія виникає як реалізація певного принципу перекладу внаслідок взаємодії комплексу позалінгвальних (соціальних, ситуативних), комунікативних і текстуальних (текстових та інтертекстуальних) чинників. СП реалізується через комплекс тактик, які визначають конкретні способи (методи, прийоми, процедури) перекладу конкретних мовних одиниць [10, с. 220–221].

Отже, на сучасному етапі розвитку когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістичних наук стає можливим визначити низку характеристик стратегії як перекладознавчого поняття. За визначенням В. Сдобнікова, стратегія перекладу – це програма здійснення перекладацької діяльності, яка, з одного боку, формується на ґрунті загального підходу перекладача до виконання перекладу в умовах певної комунікативної ситуації двомовної комунікації та визначається специфічними особливостями даної ситуації і метою перекладу, а, з іншого боку, визначає характер професійної поведінки перекладача в межах цієї комунікативної ситуації [11, с. 170].

Зауважимо, що формування СП на ґрунті загального підходу перекладача до здійснення перекладацької діяльності передбачає наявність у нього певної програми, плану дій. Це визначається наявністю в СП такого компонента, як планування. По суті, формування перекладачем загального підходу до здійснення своєї діяльності є результатом співвіднесення всіх компонентів стратегії перекладу – орієнтування в ситуації, формулювання мети, прогнозування і планування.

Тоді вироблення СП передбачає орієнтування перекладача в комунікативній ситуації, врахування її первинних і вторинних параметрів; а оскільки одним з найважливіших параметрів комунікативної ситуації є мета виконання перекладу, то саме вона визначатиме СП; стратегія перекладу, у свою чергу, визначає загальну лінію поведінки перекладача в процесі здійснення перекладу; поведінка перекладача полягатиме у виконанні певних дій і використанні певних тактик, необхідних для досягнення мети перекладу.

Проаналізувавши найбільш значущі погляди щодо поняття СП, можна стверджувати, що вони є невід'ємною властивістю професійної діяльності перекладача, належать до когнітивної сфери, є свідомими або потенційно свідомими діями, які ґрунтуються на фахових знаннях, а тому вимагають спеціального навчання. Їм притаманна цілеспрямованість і орієнтація на результат. Як певний план чи програма СП мають системний діяльнісний характер. Їх вибір залежить від соціально-дискурсивних чинників, що свідчить про їх соціальну сутність, а реалізуються вони за допомогою тактик.

Отже, результати здійсненого аналізу дають змогу зробити висновок про те, що існує декілька типів СП: домінантна стратегія-мета, яка полягає в прагненні перекладача щонайглибше зрозуміти ТО і знайти найточніший відповідник у мові перекладу; стратегії, пов'язані з етапами виконання письмового перекладу (передперекладацького аналізу, сприйняття і розуміння ТО; аналітичного варіативного пошуку під час породження ТП; післяперекладацького аналізу ТП); глобальні стратегії прийняття перекладацьких рішень (на рівні дискурсу і комунікації) і локальні (на рівні тексту). З точки зору мети нашого дослідження найбільш оптимальним буде визнання того, що СП полягають у створенні плану і визначенні дій для виконання письмового перекладу в кращий можливий спосіб з урахуванням вимог ситуації перекладу, короткої інструкції до перекладу, наявних ресурсів, а також з використанням різних тактик і критеріїв для прийняття рішень стосовно конкретних елементів у тексті. Стратегія-мета визначає як процес, так і результат письмового перекладу. До того ж глобальні стратегії (на рівні дискурсу і комунікації) і локальні (на рівні тексту) охоплюють усі його етапи. Виявлення функцій комунікації, виражених у ТО, особливостей відповідного дискурсу, лексико-граматичних особливостей ТО можуть здійснюватися на будь-якому етапі процесу перекладу. Розподіл стратегій на глобальні та локальні під час навчання письмового двостороннього перекладу можливо використовувати як навчальний прийом для проведення всебічного аналізу ТО з тим, щоб виявити перекладацькі проблеми і визначити шляхи їх розв'язання. Такий підхід є цілеспрямованим і містить доступний елемент оптимальності (тобто не ставить завдання виконати ідеальний переклад, але такий, який є хорошим у певних обставинах).

Висновки. З огляду на результати здійсненого аналізу видається можливим зробити висновки, які є значущими для методики формування компетентності в письмовому двосторонньому перекладі. Перед застосуванням СП майбутній перекладач повинен усвідомити, а іноді й озвучити, що саме є перекладацькою проблемою. Важливо навчитися не лише визначати проблему, а й розуміти, що іноді можливо знайти тільки попереднє рішення, іноді остаточне і прийнятне, а потім обрати обґрунтоване або автоматизоване рішення. У будь-якому випадку розуміння проблеми є необхідною умовою для її розв'язання.

Дані про те, що серед студентів існує тенденція використання локальних стратегій, не дотримуючись глобальної стратегії, ґрунтованої на аналізі всієї ситуації перекладу, мають бути враховані під час створення методики навчання письмового двостороннього перекладу. Необхідно формувати вміння визначати глобальну стратегію, враховувати граматичні й стилістичні особливості ТО. У навчанні майбутніх фахівців важливим є розуміння того, що ретельний аналіз локальних текстових стратегій, використаних у ТП, дозволяє обґрунтувати припущення про глобальні стратегії, якими, можливо, керувався перекладач, виконуючи завдання. Звичайно, глобальні стратегії (на культурному та соціологічному або макрорівні) впливають на вибір локальних стратегій на мікрорівні (або текстовому і когнітивному рівнях) на різних етапах процесу перекладу.

Формуючи компетентність у письмовому двосторонньому перекладі, необхідно

залучати завдання, які розвиватимуть у студентів уміння редагувати ТП, таким чином, щоб у ньому не залишалося уривків тексту, які були перекладені буквально, не еквівалентні ТО або містили граматичні помилки.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі ми вбачаємо в розробленні ефективної методики формування компетентності в письмовому двосторонньому перекладі з урахуванням результатів аналізу наявних у сучасній науці підходів і класифікацій до СП та досліджень механізму прийняття рішень.

Список використаних джерел та літератури

1. Chesterman A. Memes of Translation : The Spread of Ideas in Translation Theory / A. Chesterman : [Benjamins Translation Library]. – Vol. 22. – Amsterdam : John Benjamins Publishing, 1997. – 219 p.
2. Séguinot C. The translation process: an experimental study / C. Séguinot // The Translation Process / [ed. By C. Séguinot]. – Toronto : H. G. Publications. – 1989. – P. 21–53.
3. Lörcher W. Translation Performance, Translation Process and Translation Strategies: a Psycholinguistic Investigation / W. Lörcher. – Tübingen : Narr., 1991. – 307 p.
4. Krings H. P. Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht. (Tübinger Beiträge zur Linguistik) / H. P. Krings. – Tübingen: Gunter Narr Verlag. – 1986. – 291 s.
5. Hejwowski K. Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu [The Cognitive Communicative Theory of Translation] / K. Hejwowski. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. – 2004. – 198 s.
6. Königs F. G. Processus mentaux étudiés chez des sujets allemands apprenant le français lorsqu'ils ont ten train de traduire / F. G. Königs, R. Kauffmann // Meta: Translators' Journal. – Les Presses de l'Université de Montréal. – 1996 – Vol. 41 (1). – P. 7–25.
7. Tirkkonen-Condit S. The monitor model revisited: Evidence from process research / S. Tirkkonen-Condit // Meta: Translators' Journal. – Les Presses de l'Université de Montréal. – Vol. 50 (2). – 2005. – P. 405–414.
8. Jääskeläinen R. Hard work will bear beautiful fruit. A comparison of two think-aloud protocol studies / R. Jääskeläinen // Meta: Translators' Journal. – Les Presses de l'Université de Montréal. – 1996 – Vol. 41 (1). – P. 60–74.
9. Van Dijk T. Strategies of Discourse Comprehension / T. Van Dijk, W. Kintsch. – New York : Academic Press. – 1983. – 389 p.
10. Фролова І.Є. Стратегії спілкування та стратегії перекладу / І.Є. Фролова, Т. П. Андрієнко // Переклад у наукових дослідженнях представників харківської школи : [кол. монографія] / [за ред. Л. М. Черноватого, О. А. Кальниченка, О. В. Ребрія]. – Вінниця : Нова книга, 2013. – С. 211–232.
11. Сдобников В. В. Стратегия перевода: общее определение / В. В. Сдобников // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. – 2011. – № 1 (13). – С. 165–172.

Людмила Александровна Максименко,
кандидат педагогических наук, доцент,
докторант кафедры методики
преподавания иностранных языков
и информационно-коммуникационных
технологий Киевского национального
лингвистического университета,
e-mail: l.o.maksymenko@gmail.com

ПРОБЛЕМА ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ В ОБУЧЕНИИ ПИСЬМЕННОМУ ДВУСТОРОННЕМУ ПЕРЕВОДУ

В статье рассматривается проблема стратегий перевода в методике обучения письменному переводу. Работа содержит обзор различных взглядов на стратегию перевода и

их определения. Также представлены существующие категории исследуемого понятия, такие как текстовые и процедурные, локальные и глобальные, те, которые присущи тексту перевода, и процесс-ориентированные стратегии. Представлены результаты некоторых эмпирических исследований механизма принятия решений переводчиками. Сделана попытка обобщить подходы и классификации, существующие в современной науке, с тем, чтобы использовать их результаты для создания методики формирования компетентности в письменном двустороннем переводе.

Ключевые слова: письменный перевод, процесс перевода, стратегия перевода, компетентность в письменном двустороннем переводе.

Liudmyla Maksymenko,
pedagogical sciences candidate, assistant professor,
doctoral candidate of Foreign Languages Methodology
Teaching and Information and Communication
Technologies Department of
Kyiv National Linguistic University,
e-mail: l.o.maksymenko@gmail.com

THE ISSUE OF TRANSLATION STRATEGY IN TEACHING WRITTEN BILINGUAL TRANSLATION

Introduction. *The specific character of translation strategies has been defined in many different ways in Translation Studies and in Teaching Didactics. There seems to be a great deal of confusion caused by the notion of translation strategies in these fields. Translation strategy is generally known as one of the most elusive concepts; sometimes strategies refer to different phenomena, while at other times the same phenomenon is referred to by different names, such as actions, procedures, transformations, methods, norms, or tactics. Consequently, it is not always clear which one is referring to while talking about translation strategies.*

Despite the complexity, the research of this notion is critical to the competence formation in written translation as a part of a professional translator's activity. Translation strategies associated with the occurrence of problem situations and translator's decisions as well as awareness of the consequences of their use, both positive and negative, must be included to the content of written translation training.

Purpose. *To provide a survey of some of the different strategy notions, their definitions and classifications; to make an attempt to generalize approaches and classifications existing in modern science in order to use their results in creation teaching techniques for competence acquisition in bilingual translation.*

Methods. *Reviewing the studies on the problem of translation strategies in Translation Studies and Teaching Didactics with the view to analyzing existing approaches and classifications to the translation strategy and decision-making research.*

Results. *The results of the analysis make it possible to conclude that there are several types of translation strategies: the dominant strategy-goal, which is the translator's desire for profound understanding of the ST and finding the most accurate equivalent in the target language; strategies associated to translation stages (pre-translation analysis, perception and understanding of ST, analytical search during TT production, TT reviewing); global (macro) decision-making translation strategies (at the level of discourse and communication) and local or micro (at the level of the text).*

Originality. *For the purpose of our study, the best is to recognize that the translation strategies involve creating a plan and determining actions to perform translation in the best possible way to meet the requirements of the translation situation, brief instructions, and available resources as well as using different tactics and criteria for making decisions on specific elements in the text. Strategy-goal defines both the process and the results of translation. In addition, global strategies (at the level of discourse and communication) and local (at the level of the text) cover all the translation stages. Identifying the functions of communication, expressed in ST, special features of the discourse, lexical and grammatical*

features can be applied at any stage of the translation process. Such distribution of strategies can be used as a training method for comprehensive analysis of ST in order to identify translation problems and find solutions. This approach is task-oriented and contains an accessible element of optimality (i.e. not performing a perfect translation, but one which is good in certain situation).

Conclusion. *To sum up, it seems possible to draw some conclusions that are important for the formation of competence in bilingual translation. First, before applying translation strategies, the future translator should realize that there is a translational problem. It is important to learn not only identify the problem, but also understand that sometimes only a preliminary decision can be found, while at other time a final and an acceptable one is possible. In any case, understanding of the problem existence is a prerequisite for its solution.*

The students' tendency to use local strategies, ignoring the global (grounded on the analysis of the whole situation of translation) should be considered when creating teaching technics for translation competence formation. It is necessary to form the ability to define a global strategy, considering the grammatical and stylistic features of ST. Training of future specialists should include a thorough analysis of local textual strategies used in TT because it allows to justify the assumption of a global strategy that might have guided the translator performing a task. Of course, global strategies (in the cultural and sociological or macro level) influence the choice of local strategies at micro level (or text and cognitive levels) at different stages of the translation process.

Competence formation in written bilingual translation should involve tasks that develop the ability to review TT, so that it would have no text segments translated literally or containing grammatical errors. Prospects for further research in this area we see in the development of effective teaching methods for formation bilingual translation competence on the basis of the analysis of existing approaches and classifications to the translation strategy and decision-making research in modern science.

Key words: *translation, translation process, translation strategy, bilingual translation competence.*

References

1. Chesterman A. *Memes of Translation : The Spread of Ideas in Translation Theory* / A. Chesterman : [Benjamins Translation Library]. – Vol. 22. – Amsterdam : John Benjamins Publishing, 1997. – 219 p.
2. Séguinot C. *The translation process: an experimental study* / C. Séguinot // *The Translation Process* / [ed. By C. Séguinot]. – Toronto : H. G. Publications. – 1989. – P. 21–53.
3. Lörcher W. *Translation Performance, Translation Process and Translation Strategies: a Psycholinguistic Investigation* / W. Lörcher. – Tübingen : Narr., 1991. – 307 p.
4. Krings H. P. *Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht. (Tübinger Beiträge zur Linguistik)* / H. P. Krings. – Tübingen: Gunter Narr Verlag. – 1986. – 291 s.
5. Hejwowski K. *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu [The Cognitive Communicative Theory of Translation]* / K. Hejwowski. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. – 2004. – 198 s.
6. Königs F. G. *Processus mentaux étudiés chez des sujets allemands apprenant le français lorsqu'ils on ten train de traduire* / F. G. Königs, R. Kauffmann // *Meta: Translators' Journal*. – Les Presses de l'Université de Montréal. – 1996 – Vol. 41 (1). – P. 7–25.
7. Tirkkonen-Condit S. *The monitor model revisited: Evidence from process research* / S. Tirkkonen-Condit // *Meta: Translators' Journal*. – Les Presses de l'Université de Montréal. – Vol. 50 (2). – 2005. – P. 405–414.
8. Jääskeläinen R. *Hard work will bear beautiful fruit. A comparison of two think-aloud protocol studies* / R. Jääskeläinen // *Meta: Translators' Journal*. – Les Presses de l'Université de Montréal. – 1996 – Vol. 41 (1). – P. 60–74.
9. Van Dijk T. *Strategies of Discourse Comprehension* / T. Van Dijk, W. Kintsch. – New York : Academic Press. – 1983. – 389 p.
10. Frolova I. Ye. *Stratehiyi spilkuwannya ta stratehiyi perekladu* / I. Ye. Frolova, T. P. Andriyenko // *Pereklad u naukovykh doslidzhennyakh predstavnykiv kharkivs'koyi shkoly* :

[kol. Monografiya] / [za red. L. M. Chernovatoho, O. A. Kal'nychenka, O. V. Rebriya]. – Vinnytsya : Nova knyha, 2013. – S. 211–232.

11. Sdobnykov V. V. Stratehiya perevoda : obshchee opredelenye // Vestnyk Yrkut-skoho hosudarstvennoho lnhvystycheskoho unyversyteta. – 2011. – № 1 (13). – С. 165–172.

Отримано редакцією 22.04.2017 р.

УДК 372.461-057874:37=161.2

Олена Олександрівна Вишник,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: olenavyshnyk@gmail.com

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ УСВІДОМЛЕНОГО ЧИТАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті висвітлено окремі аспекти формування читацьких навичок учнів початкових класів. Доведено, що одне з важливих завдань початкової школи – формування в молодших школярів усвідомленого читання, що є фундаментом усієї подальшої освіти. Акцентується увага на необхідності розширення методів, форм і видів роботи на уроках літературного читання з метою формування навички свідомого читання, що, у свою чергу, сприятиме становленню читацької компетентності молодших школярів, ознайомленню їх із дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовкою до систематичного вивчення літератури в основній школі.

Ключові слова: читання, усвідомлене читання, читацька компетентність, розуміння тексту, молодший шкільний вік.

Постановка проблеми. На етапі входження України у європейський освітній простір, початкова освіта спрямована на забезпечення становлення особистості молодшого школяра шляхом виявлення і цілісного розвитку здібностей, формування навичок, умінь та бажання вчитися. Головною метою початкової школи є розвиток інтелектуальної, пізнавальної, комунікативної активності й навчальної самостійності учня, формування якісно нової мотивації навчальної діяльності, що націлена на оволодіння різними способами отримання інформації.

Чи не найважливіше уміння, яким оволодіває учень є вміння читати. У сучасному динамічному світі обсяг інформації постійно зростає, а щоб отримати її з книг, преси, Інтернету, потрібно вміти читати. Наразі як ніколи актуальні слова Василя Олександровича Сухомлинського: «Без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці. Уміння швидко знайти потрібну інформацію, оцінити її доцільність для вирішення певної життєвої проблеми, перспективність її використання для засвоєння нових знань – все це вимоги нашого часу. Читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя» [1, с. 78].

Читання розглядається як одна з вищих інтелектуальних функцій, як цілеспрямована діяльність, яка може змінювати погляди, заглиблювати розуміння, відтворювати досвід, впливати на поведінку, удосконалювати особистість.

Одне з провідних завдань початкової школи – формування в учнів навички усвідомленого читання, що закладає підвалини усієї подальшої освіти. Учені розглядають читання текстів як пізнавальну діяльність, що охоплює смислове сприйняття, мислительну обробку й інтерпретацію інформації, і як специфічну форму спілкування автора з читачами через текст (В. О. Мартиненко, В. О. Науменко, І. П. Гудзик, О. В. Джежелей, А. П. Каніщенко, О. Я. Савченко та ін.).

Робота над усвідомленням прочитаного є складною анатомо-синтетичною діяльністю,